Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

Iphondo leMpuma Kapa: Isebe leMfundo
Provinsie van die Oos Kaap: Department van Onderwys
Porafensie Ya Kapa Botjahabela: Lefapha la Thuto

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

LOETSE 2026

SESOTHO PUO YA LAPENG P1

MATSHWAO: **70**
NAKO: **Dihora tse 2**

Pampiri ena e na le maqephe a 9.

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:
   KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)
   KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)
   KAROLO YA C: Dibopeho tsa puo le ditlwaelo tsa tshebediso ya puo (30)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.

3. Araba dipotso TSOHLE.

4. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.

6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

   KAROLO YA A: Metsotso e 50
   KAROLO YA B: Metsotso e 30
   KAROLO YA C: Metsotso e 40

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

Potsong ena o nehilwe mefuta e MMEDI ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka tlhoko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

TEMA YA A

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

BOHLOKWA BA HO ITHUTA KA MARANGRANG

1 Mehleng ena ya thekenoloji e potlakileng, thuto e fetohile haholo ha e bapiswa le dilemong tse fetileng. E nngwe ya diphetoho tse kgolo ke ho hlaha ha thuto ya marangrang. Mofuta ona wa thuto o thusa baithuti ho fumana lesedi le leholo lefatsheng lohle ka ho sebedisa inthanete, dikomputha le mehala ho ruta le ho ithuta. Ho ithuta ka marangrang ho bile bohlokwa haholo lefatsheng ka bophara, haholoholo kamora mathata a kang a sewa sa COVID 19, se ileng sa sitisa dithuto tse tlwaelehileng tse nkang sebaka ka phaposing. Mona re tlilo fumana bohlokwa ba ho ithuta ka marangrang, diphephetso le kamoo e ka ntlafatsang bokamoso ba baithuti kateng.

2 Ho ithuta ka marangrang ho eketsa phihlello ya thuto. Baithuti ba dulang mahaeng kapa dibakeng tse hole ba se ba na le monyetla wa ho fumana dithuto tse tshwanang le tsa baithuti ba dulang metseng ya ditoropong. Ka ho ba le ithanete, moithuti a ka kena dithutong tsa boemo bo hodimo ho sa kgathallehe hore o dula tikolohong ya mofuta ofe. Sena se thusa ho fokotsa sekgeo pakeng tsa barutwana ba dulang dibakeng tse fapaneng.

3 Ho ithuta ka marangrang ho boloka nako le ho fokotsa ditjeho. Baithuti ha ba sa hloka ho tsamaya sebaka se selelele ho ya sekolong kapa univesithing. Sena se fokotsa ditjeho tsa dipalangwang, diaparo tsa sekolo le dijo. Nako e neng e sebediswa tseleng e ka sebediswa ho ithuta kapa ho phetha mosebetsi wa sekolo ka potlako.

4 Thuto ya marangrang e ruta baithuti ho ba le boikemelo le boikarabello. Ha moithuti a ithuta a le hae, o tshwanetse ho itlhophisa, ho laola nako ya hae ka tshwanelo. Bokgoni bona bo bohlokwa haholo bophelong ba thuto le lefatsheng la mosebetsi. Moithuti o ithuta ho ikarabella bakeng sa katleho ya hae ho se motho ya mo sututsang kamorao. O etsa mesebetsi ya hae ya sekolo a tseba hantle hore bokamoso ba hae bo matsohong a hae.

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

5 Ho feta moo, ho ithuta ka marangrang ho fana ka mekgwa e fapaneng ya ho ruta le ho ithuta. Baithuti ba ka shebella divideo, ba bala dibuka tsa eleketroniki, ba etsa diteko tsa inthanete le ho buisana le matitjhere le baithuti ba bang ka dipolateforomo tsa marangrang. Ba kgona le ho etsa dipatlisiso, ho ngola ditokomane le ho etsa dipontsho tsa mesebetsi ka tsela e bonolo. Ka mantswe a mang re ka re thuto ya marangrang e kgothaletsa boiqapelo haholo ho baithuti. Sena se etsa hore thuto e be e kgahlisang haholoholo mehleng ena ya thekenoloji le ho etsa hore baithuti ba kgone ho ithuta ka ditsela tse fapaneng.

6 Le ha ho le jwalo, ho ithuta ka marangrang ho ntse ho na le diphephetso tse itseng. Baithuti ba bang ha ba na phihlello ya inthanete e tsitsitseng kapa disebediswa tsa thekenoloji. Sena se ka baka ho se lekane thutong, Ho feta moo, ba bang ba thatafallwa ke ho ikgothatsa ha ba ithuta ba le bang ntle le taolo ya titjhere ka kotlololoho. Le ha ho jwalo, diphephetso tsena di ka rarollwa ka tshehetso ya mmuso, dikolo le batswadi.

7 Qetellong, ho ithuta ka marangrang ke karolo ya bohlokwa ya thuto ya mehleng ya kajeno. Ho eketsa menyetla ya thuto, bokgoni ba thekenoloji le boikarabello, hape ho lokisetsa baithuti bokamoso ba lefatshe la dijithale. Le ha thuto ena e na le diphephetso, melemo ya yona e feta mathata. Ka tshebediso ya bohle ba amehang thutong, ho ithuta ka marangrang ho ka thusa ho ntlafatsa boleng ba thuto Afrika Borwa le lefatsheng ka bophara.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa *Google*]

1.1 Bolela mofuta o bontshang phetoho e seng e le teng mokgweng wa ho ithuta.

1.2 Bolela disebediswa tse PEDI tsa thekenoloji tse seng di sebediswa bakeng sa ho ithuta. (2)

1.3 Ke koduwa efe e ileng ya hlohleletsa hore ho ithutwe ka tshebediso ya marangrang haholo? (1)

1.4 O itshetlehile ka tema, hlalosa phapano e teng pakeng tsa mokgwa wa thuto ya mehleng ya pele le ya mehleng ya kajeno. (2)

1.5 Tadima seratswana sa bobedi mme o hlakise tekatekano e tliswang ke dithuto tsa marangrang tikolohong tse fapaneng. (2)

1.6 Hlalosa hore ho ithuta ka marangrang ho fokotsa ditjeho jwang ho baithuti. (2)

1.7 Bolela dintho tse PEDI tseo dithuto tsa marangrang di fokotsang ditjeho ho tsona. (2)

1.8 Tadima seratswana sa 4 mme o hlakise sepheo sa mongodi ka tshebediso ya mantswe ana, ‘boikemelo le boikarabello’ (2)

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

1.9 Tadima seratswana sa 5 mme o bolele ditsela tse PEDI tsa ho ithuta tse fumanehang dithutong tsa marangrang. (2)

1.10 'Ha ho tjaka e senang sekodi', nnetefatsa maele ana o itshetlehile ka seratswana sa 6. (2)

1.11 Mmuso wa Afrika Borwa o tsheheditse dithuto tsa marangrang jwang bongateng ba dikolo ngwahola? (2)

TEMA YA B

Bala le ho boha tema e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

[Setshwantsho se qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho Google.]

1.12 Hlalosa se etsahalang temeng e ka hodimo. (2)

1.13 Bolela disebediswa tse PEDI tsa dijithale tse hlahellang setshwantshong sena. (2)

1.14 Hlalosa hore difahleho tsa batho ba setshwantshong di re bolella eng ka maikutlo a bona. (2)

1.15 Dithuto tsa dijithale di ka ntlafatsa diphetho tsa baithuti jwang? (2)

1.16 Hlakisa hore ditaba tsa TEMA YA A di amana jwang le setshwantsho sa TEMA YA B. (2)

[30]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

Bala ditaba tsa tema e latelang e be o di kgutsufatsa ka ho ngola seratswana se momahaneng moo o hlakisang **mekgwa e nepahetseng ya ho phela hantle.**

ELA HLOKO: O lebeletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufato ya hao.

TEMA YA C

Mekgwa e nepahetseng ya bophelo bo botle.

Tsela e nepahetseng ya bophelo bo botle, haholoholo ho baithuti ka kakaretso e bohlokwa hobane e ama katleho ya bona sekolong le bokamosong ba bona. Baithuti ba lokela ho ja dijo tse nang le phepo e nepahetseng. Ditholwana, meroho, dijo-thollo le diproteine di thusa mmele le boko ho sebetsa hantle. Ho nwa metsi a lekaneng le hona ho boloka mmele o le maemong a matle. Ho qoba dijo tse mafura le tse nang le tswekere e ngata ho thibela mafu le bofokodi.

Ho hong ho bohlokwa ke boikwetliso ba kamehla. Ho matha, ho tsamaya ka maoto, ho bapala dipapadi le ho etsa mesebetsi ka lapeng ho matlafatsa mesifa le ho fokotsa kgatello ya maikutlo e atisang ho hlaha nakong ya ditlhahlobo. Boroko bo lekaneng le bona bo ya hlokeha bakeng sa ho thusa moithuti ho tsepamisa maikutlo le ho hopola seo a ithutileng sona. Moithuti o tshwanela ho robala bonnyane dihora tse tsheletseng ho isa ho tse robedi bosiu.

Bohlweki ba mmele bo thusa ho sireletsa baithuti kgahlano le mafu mme bo aha boitshepo. Moithuti o tshwanetse ho hlapa, ho hlatswa meno le ho apara dipahlo tse hlwekileng kamehla. Taolo e ntle ya nako e thusa moithuti ho phetha mesebetsi ya sekolo ka nako le ho fumana nako ya phomolo.

Ho qoba dintho tse kotsi tse kang dithethefatsi, jwala le ho tsuba ho sireletsa bophelo le bokamoso ba baithuti le ba setjhaba ka kakaretso. Ho aha dikamano tse ntle le ba lelapa, matitjhere le metswalle ho matlafatsa tshehetso le boikemelo ba maikutlo. Tsela e nepahetseng ya bophelo e aha motheo o tiileng wa katleho le bokamoso bo tjhabileng.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *ChatGPT*]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

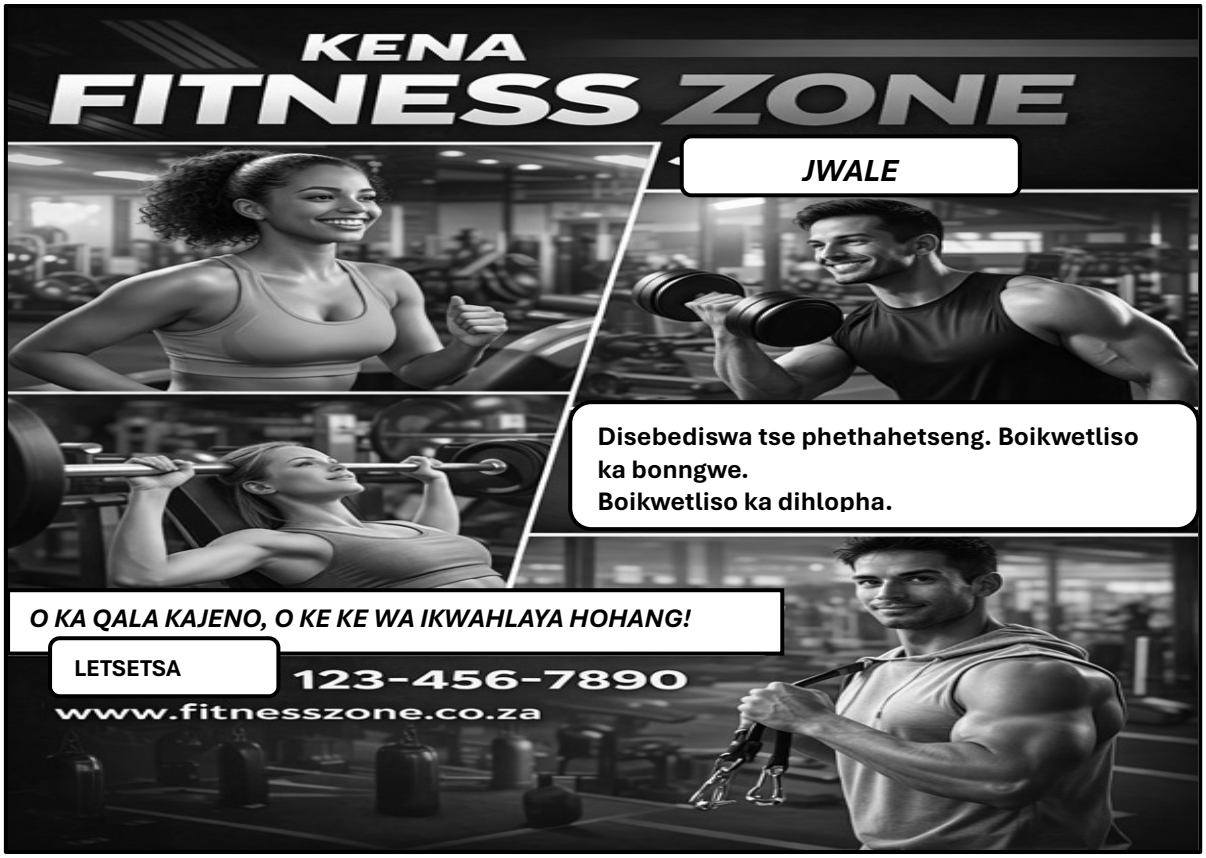
Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: PAPATSO

Bala le ho boha tema ena e latelang, o ntano araba dipotso tse e latelang.

TEMA YA D

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *ChatGPT*]

3.1 Setshwantshong se ka hodimo mmapatsi o bapatsa sebaka sa …

A dipapadi tsa bolo ya maoto.
B boikgathollo
C thekiso ya dijo
D boikwetliso (1)

3.2 Papatso ee e lebisitswe ho bomang? (1)

3.3 Bolela mawa A MABEDI a ho bapatsa a fumanehang papatsong ena. (2)

3.4 O ka etsa jwang ha o batla dintlha tse phethahetseng ka sebaka se bapatswang moo? (1)

3.5 Hlalosa hore polelwana e reng ‘o ke ke wa ikwahlaya’ e hlakisa eng ka maikutlo a mmapatsi. (2)

3.6 Sepheo sa mmapatsi ke sefe ka tshebediso ya polelwaneng e reng ‘disebediswa tse phethahetseng?’ (2)

3.7 Tadima batho ba hlahellang papatsong ena mme o bolele hore na ke eng e nnetefatsang hore ditshebeletso tsa moo ke tse phethahetseng. (1)

[10]

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang, o ntano araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA E

[Setshwantsho se qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *Google*.]

4.1 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang:

Setshwantshong se ka hodimo mokhathunu o bontsha …

A baithuti ba potlaketseng sekolong.
B mabaka a etsang hore baithuti ba amehe dikotsing tsa mebileng.
C mabaka a etsang hore baithuti ba bapalle mebileng.
D baithuti ba kgothalletseng sekolo. (1)

4.2 Bolela mabaka A MARARO ho tswa temeng ao e leng sesosa sa dikotsi mebileng. (3)

4.3 Ke hobaneng ho sa hlokehe hore mokganni a fete mabone a ntse a le mafubedu tseleng? (2)

4.4 Hlalosa hore ke sefe se ka etswang ke balaolasephethephethe ho thibela dikotsi tse amang baithuti mebileng. (2)

4.5 Ke molaetsa ofe o fetiswang ke khathunu ee? (2)
[10]

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena e latelang, o ntano araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA F

1 Maobane pula e ne e tsholoha matlopotlopo, ho phorosela yona ya dikgomo le batho. Hoseng le tjhabile le le letle, le le lesehlana sa nyoko ya tlhapi, mme ho futhumetse hamonatjana. Kgwedi ena e hodimo ke e nngwe ya dikgwedi tse ntle-ntle selemong, kgwedi ya Loetse, eo ho buuwang ka yona ha ho thwe moshanyana a se llele ho disa a be pelo-telele ho emela kgwedi tse ntle-ntle.

2 Kajeno tshepe ya sekolo e se e ile ya lla, mme Tshepo le metswalle ya hae ba se ba eme meleng mmoho le baithuti ba bang. Ba itse tswe! Ba hlahlile mahlo, ke malala-a-laotswe jwaloka dikakapa tse kgolo, masole a mmuso wa Rephapoliki ya Afrika Borwa mme ba tsanyaola hore ya boi a tjhetjhe. Ha o theile tsebe hantle, o ba utlwa hantle hore bana ba a bina leha ba bina ka lentswe le le leng e leng la pele feela. Bese e hlahehlahellang ke e ntseng e kopane le lona lentswe leo la pele, e utlwahalang hore tjhee e itswela kodung e siyo ya tjhatjha e ntjha, e kang Tshepo le metswalle ya hae. Ba tiisitse ka mahlong ka mona, mme ba tlerolela hodimo e le kannete, ba bile ba ntse ba sisinya dihlohwana tsena ho latela morethetho wa pina. E ruri monate wa pina o hlaka ha batho ba bina ka maikutlo a bona kaofela. Eseng ba bine jwaloka ha eka ba qojelletswe, mme mmino ho bona ke mohalakane.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho *Tshepo le metswalle:* KPD Maphalla leq; 5]

5.1 Sepheo sa mongodi ke sefe ka tshebediso ya lentswe ‘matlopotlopo’ seratswaneng sa 1? (2)

5.2 Tadima mola wa 2 mme o qolle polelwana e re bopelang tshwantshwanyo. (2)

5.3 Ha mongodi a re ‘kgwedi tsa boshanyana se llele ho disa o tsepamisitse maikutlo a hae sehleng sefe? (1)

5.4 Sepheo sa mongodi ke sefe ka tshebediso ya leetsisa ‘tswe’ le fumanehang moleng wa 7? (2)

5.5 Polelwana e reng ‘e utlwahalang hore e itswela kodung e siyo ya tjhatjha e ntjha’ e fupere moelelo ofe? (2)

5.6 Tshwantshiso e reng ‘mmino ho yena ke mohalakane’ e hlakisa eng ka maikutlo a motho eo ho buuwng ka yena? (1)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLOYA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70

Thank you for choosing www.ecexams.co.za to download examination documents.